

Primeur: alle liederen van Parijse zussen samengebracht

STAP VOOR STAP EEN MONSTER

*De Franse mezzosopraan LUCILE RICHARDOT is gespecialiseerd in oude muziek, maar maakt graag uitstapjes naar twintigste- en eenentwintigste-eeuws repertoire. Haar nieuwe driedubbelalbum *Les heures claires* is een integrale opname van de sensuele, impressionistische liederen van Nadia en Lili Boulanger. Een gesprek over de stilistische verschillen tussen beide zussen, de herontdekking van vrouwelijke componisten en Richardots karakteristieke androgyn stemgeluid.*

Tekst: MYRTHE MEESTER
Foto's: JEAN-FRANÇOIS ROBERT

In oudemuziek- kringen is

Lucile Richardot befaamd om haar indringende, vibrato-arme vertolkingen van typisch countertenor-repertoire, van de altpartij in Pergolesi's *Stabat Mater* tot Bachs populaire aria *Erbarme dich*. "Mijn stem wordt weleens genderfluïde of androgyn genoemd", zegt de Franse zangeres, die zichzelf afficheert als mezzosopraan. "Zij heeft een bepaalde warmte, die met een countertenor kan worden vergeleken. Dat geldt niet zozeer voor de hoge gedeeltes, maar wel voor de lage." Richardot begrijpt dat ze luisteraars daarmee soms in verwarring brengt. "Als ik mezelf op een onbewaakt moment terughoor op de radio, herken ik mijn stem ook niet meteen. Wie is die man, heb ik me weleens afgevraagd. Bleek ik het zelf te zijn!"

Richardot werkt veel samen met gevierde oudemuziek-specialisten, zoals John Eliot Gardiner, Philippe Herreweghe, Sébastien Daucé en Raphaël Pichon. Maar de laatste jaren zet ze haar warme, donkere stemgeluid ook steeds vaker in voor twintigste- en eenentwintigste-eeuws repertoire. Zo soleerde ze in 2020 in *Das Lied von der Erde* van Gustav Mahler, de allerlaatste opname van dirigent Reinbert de Leeuw. Een jaar later lanceerde ze haar album *Berio To Sing*, waarop ze alle uithoeken van haar fascinerende stem verkent met Luciano Berio's speelse, modernistische zangexperimenten.

INTENSE GEVOELEN

Maar hoe rijk en divers Richardots muzikale palet ook is, ze blijft het spannend vinden om buiten de oudmuzieksferen te treden. "Deze release van Nadia en Lili Boulangers melodieën is een uitdaging, omdat men dit repertoire niet van mij verwacht. Dit is mijn allereerste opname van Franse liederen, maar het zou ook best mijn laatste kunnen zijn, want misschien is niemand ervan gecharmeerd. Sommige van mijn leraren zeggen dat ik geen romantische stem heb en dit repertoire als een oudmuziekuitvoerder zing." De mezzosopraan klaart echter meteen op als ze wordt inge- »

“Wie is die man, heb ik me weleens afgevraagd. Bleek ik het zelf te zijn”

licht over de eerste Nederlandse recensie van het Boulanger-album: *de Volkskrant* spreekt van een “fantastisch recital”, waarin Richardot “compromisloos de intense gevoelens bloot[legt] die onder hun noten schuilgaan”. “Wat geweldig om te horen”, zegt Richardot enthousiast. “Ik zal de recensies in de gaten blijven houden.”

VEEL INDRUK

Met Nadia Boulanger kwam de zangeres in 2021 per toeval in aanraking. Ze was recent bevriend geraakt met pianiste Anne de Fornel en het duo werd door de Franse organisatie Elles - Women Composers (www.elleswomencomposers.com, oprichter van een eigen cd-label en festival) gevraagd om videoclips op te nemen ter promotie van vrouwelijke componisten, onder wie Nadia Boulanger (1887-1979). Haar sensuele, impressionistische muziek, “die in het verlengde ligt van mijn geliefde Fauré en Debussy”, maakte meteen veel indruk op Richardot en de vriendinnen maakten hun eerste plannen voor een Nadia Boulanger-album. Gaandeweg besloten ze niet zomaar een recital op te nemen, maar de eerste integrale opname van al haar 38 liederen te maken, afgewisseld met enkele van haar kamer-muziekwerken. Tot slot besloot het duo ook de complete liederen van Nadia's jongere zus Lili (1893-1918) aan het album toe te voegen, zodat het eindresultaat drie schijfjes beslaat. “Stap voor stap werd het een monster”, zegt Richardot lachend over het uit de hand gelopen project, waaraan ook de bevriende celliste Emmanuelle Bertrand, violiste Sarah Nemtanu, sopraan Raquel Camarinha en bariton Stéphane Degout hebben meegewerkt.

HEEL ONZEKER

Van de twee Boulanger-zussen, die opgroeiden in een muzikale familie tijdens het fin de siècle in Parijs, wordt Lili meestal als de belangrijkste componist beschouwd. Ook Nadia, die vooral naam maakte als muziekpedagoog, was daarvan overtuigd. Ze zette zich levenslang in om Lili's muziek te promoten, maar verbood haar erfgenamen om haar eigen composities vrij te geven. “In feite moesten we wachten op de recente dood van haar erfgenamen, voordat we in alle vrijheid met deze muziek aan de slag konden gaan”, zegt Richardot. Haar album bevat dan ook drie nooit

Paspoort LUCILE RICHARDOT

Geboren: 1978, Épinal (Frankrijk)
Stemtype: alt, mezzosopraan
Opleiding: Maîtrise Notre-Dame de Paris, Conservatoire à rayonnement régional de Paris
Carrière: soleerde bij befaamde oudemuziekensembles, zoals Les Arts Florissants (Agnew), Ensemble Correspondances (Daucé), Pygmalion (Pichon), Collegium Vocale Gent (Herreweghe) en Monteverdi Choir & Orchestras (Gardiner). Bracht in 2018 een soloalbum uit met zeventiende-eeuwse Britse liederen, *Perpetual Night*, en in 2021 het modernistische album *Berio To Sing*

eerder opgenomen liederen van Nadia. “Ze was heel onzeker over haar muziek, schaamde zich ervoor en voelde zich in vergelijking met haar zus niet getalenteerd genoeg.” Na de tragische dood van de 25-jarige Lili aan een chronische darmziekte stopte Nadia zelfs geheel met componeren. “We boffen maar dat ze haar eigen composities niet vernietigd heeft, zoals bijvoorbeeld Henri Duparc. Dat was een catastrofe geweest.”

KLOTSEND ZEEWATER

Richardot erkent dat Lili “verder dan Nadia was in het compositieproces. Ze richtte zich meer op de toekomst en componeerde in een zoekende, contemporaine stijl. Een goed voorbeeld daarvan is haar liedcyclus *Clairières dans le ciel* (1914), vol gebroken lijnen, grote intervallen en plotselinge veranderingen van toonsoort. Nadia bleef daarentegen een duidelijke erfgenaam van de negentiende-eeuwse Franse traditie. Terwijl het heel moeilijk is om Lili's intellectuele, veeleisende muziek voor de eerste keer te lezen, kennen de vocale lijnen van Nadia een grote eenvoud, met veel eerbied voor de tekst.” Als voorbeeld noemt ze *Ilda* (1906), “mijn favoriete melodie van Nadia, een heel simpele, vloeiende lijn, bijna als gregoriaanse zang of een recitatief. Ze probeert daarin op geen enkele manier te behagen, maar omarmt de schoonheid van de spraak.” Omdat het lied zich – net als de meeste composities op dit album – in een hoog register bevindt, klinkt Richardots stem hier overigens vrouwelijker en minder androgyn dan wanneer ze barokrepertoire zingt. De invloed van Debussy (“zijn archaïsme, modale toonsoorten en lange lijnen”) is goed hoorbaar in de muziek van beide zussen, zoals in Lili's weelderige lied *Le Retour* (1912).

“Dat gaat over de terugkeer van Odysseus naar Ithaca. Je hoort het klotsende zeewater tegen het schip, het verlangen naar Penelope en de verleiding van de sirenes.” Het allerlaatste lied dat Lili voor haar dood schreef, *Dans l'immense tristesse* (1916), ademt een totaal andere sfeer: duister, traag en vol onheilspellende dissonanten, geschreven in een laag register, waarin de androgynse warmte van Richardots stem optimaal kan schitteren.

GOUDEN STUK

Volgens de zangeres experimenteerde Lili Boulanger in korte tijd met een heleboel verschillende vormen (“orkest- en kamermuziek, koralen, liederen”) en stijlen, omdat ze wist dat ze niet lang meer te leven had. Haar rijke, veelzijdige oeuvre is tot stand gekomen binnen één enkel decennium. “Nadia componeerde niet met eenzelfde urgentie”, wat echter niet wil zeggen dat haar lyrische, sfeervolle oeuvre niet de moeite waard is. Richardot is blij dat ze er met haar album aan bijdraagt dat de getalenteerde Parijse zussen opnieuw in de spotlights staan. “Het is nu in de mode om vergeten vrouwelijke componisten te herontdekken. Ik vind dat heel verheugend.” Ook haar volgende album (release in voorjaar 2024), waarvan de thematiek is ontleend aan Virginia Woolfs feministische klassieker *A Room of One's Own*, is gewijd aan vrouwelijke componisten, zoals de Ierse Ina Boyle en de Britse Rebecca Clarke. “Lang niet alle componisten schreven revolutionaire muziek, maar soms ontdek je plotseling een gouden stuk, gecomponeerd in een moderne stijl, risicovol, hoogstpersoonlijk en krachtig, dat de aandacht van een groot publiek verdient.” «

Anne de Fornel en Lucile Richardot

Les heures claires – The Complete Songs – Nadia & Lili Boulanger (3 cd's)
Lucile Richardot, Anne de Fornel, Raquel Camarinha, Stéphane Degout, Emmanuelle Bertrand en Sarah Nemtanu
Harmonia Mundi, HMM902356.58